

KAROLINA WALANCIK

WSB University in Dąbrowa Górnicza,
Poland

ORCID iD: 0000-0002-9988-0145

SYSTEM PIECZY ZASTĘPCZEJ W REPUBLICE SŁOWACJI

FOSTER CARE SYSTEM IN THE SLOVAK REPUBLIC

ABSTRACT

The aim of this study is to describe the foster care system in the Slovak Republic, based on research. The foster care system in Slovakia has undergone significant changes in recent decades, from the dominance of institutional care towards gradual decentralization and the development of family-based foster care systems. The ongoing changes presented in the study are consistent with the broader European trend of deinstitutionalization of child care and the implementation of child rights protection standards. In the Slovak Republic, the process of transforming the foster care system is based on legislative changes and national and international experience. The presented analysis is based on legal documents and scientific literature relating to foster care.

KEYWORDS: *foster care, family, foster family, foster care system, support*

ABSTRAKT

Celem pracy jest opis, na podstawie przeprowadzonych badań, systemu pieczy zastępczej w Republice Słowacji. System pieczy zastępczej w Słowacji przeszedł w ostatnich dekadach znaczące zmiany, od dominacji opieki instytucjonalnej ku stopniowej decentralizacji i rozwijaniu form rodzinnych systemu pieczy zastępczej. Zachodzące zmiany zaprezentowane w tekście wpisują się w szerszy europejski trend deinstytucjonalizacji pieczy nad dzieckiem i realizacji standardów ochrony praw dziecka. W Republice Słowacji proces transformacji systemu pieczy zastępczej realizowany jest zgodnie ze zmianami legislacyjnymi oraz własnymi doświadczeniami krajowymi i międzynarodowymi. Zaprezentowana analiza opiera się na dokumentach prawnych oraz literaturze naukowej odnoszącej się do pieczy zastępczej.

SŁOWA KLUCZOWE: *piecza zastępcza, rodzina, rodzina zastępcza, system pieczy zastępczej, wsparcie*

WPROWADZENIE

Naturalnym i jednocześnie pierwszym środowiskiem opiekuńczo-wychowawczym człowieka jest rodzina. Nie powinno zatem budzić wątpliwości, że zadanie zapewnienia dziecku odpowiedniej opieki, bezpieczeństwa, rozwoju i wychowania należy w pierwszej kolejności do rodziców (Walancik-Ryba, 2019, s. 7). Autorka określiła system pieczy zastępczej jako zespół osób, instytucji i działań mających na celu zapewnienie czasowej opieki i wychowania dzieciom w przypadkach niemożności sprawowania opieki

i wychowania przez rodziców (Dz.U.z 2025 r., poz. 49). W aktualnej rzeczywistości, w środowiskach rodzinnych w Polsce problemem są rażące niedostatki opiekuńczo-wychowawcze, takie jak brak zaspokajania ważnych dla życia i rozwoju potrzeb dzieci. Za Grażyną Gajewską należy wskazać, że dziecku potrzebny jest opiekun, przy czym chodzi nie tylko o rodziców biologicznych, ale o *opiekuna społecznego*, opiekuna prawnego, często profesjonalistę, którym może być osoba, osoby lub formy rodzinne i instytucjonalne (formalne i nieformalne) (Gajewska, 2021, s. 119–136). Analiza literatury pozwala na konstatację, że z problemami organizacji i funkcjonowania pieczy zastępczej mierzą się również inne państwa Europy, takie jak: Republika Czeska, Słowacja, Polska (Daněk, Šotolová, Žolnová, 2023, s. 50).

System pieczy zastępczej w Słowacji kształtował się w kolejnych dekadach w kontekście europejskich inicjatyw dotyczących zmian w zakresie pieczy instytucjonalnej nad dzieckiem oraz rozwoju rodzinnych form pieczy zastępczej. W ostatnich dekadach system pieczy zastępczej w Słowacji przeszedł znaczące zmiany, od dominacji opieki instytucjonalnej ku stopniowej decentralizacji i rozwijaniu form rodzinnych pieczy zastępczej (Mikloško, 2022). Transformacja nie była bezproblemowa, brakowało wzorców doświadczenia, najbardziej transparentne były przepisy prawne (Marošiová, L., i in., 2012, s. 27, 56). Zmiany te są częścią szerszego europejskiego trendu deinstytucjonalizacji i prawa dziecka do wychowania w warunkach zbliżonych do rodzinnych. System pieczy zastępczej winien bowiem współpracować z rodziną naturalną i dzieckiem (Ruszkowska, 2023, s. 228).

W Republice Słowacji proces transformacji oparty jest na zmianach legislacyjnych oraz programach krajowych i międzynarodowych. Zmiany legislacyjne dokonywały się poprzez przyjęcie ustaw: o ochronie socjalnej i prawnej dzieci i o opiece społecznej oraz o zmianie niektórych ustaw (Zákon č. 305/2005 Z.z.) i o rodzinie i o zmianie niektórych ustaw (Zákon č. 36/2005 Z.z.). Po transformacji systemowej w 1991 r. w Słowacji realizowano m.in. programy krajowe, takie jak: Krajowy Plan Działań na Rzecz Dzieci 2009–2012, Program Deinstytucjonalizacji Opieki Zastępczej, Narodowa Strategia Ochrony Dzieci przed Przemocą (2014–2020), Projekt *Wsparcie i doskonalenie realizacji ochrony społeczno-prawnej dzieci i opieki społecznej* (2021+)(np. <https://nks.gov.sk/dokumenty/>). Programy międzynarodowe, realizowane we współpracy z UNICEF, UNHCR

i UNICEF Slovakia, są kluczowym elementem w realizacji działań humanitarnych i rozwojowych na rzecz dzieci i ludzi w potrzebie (np. <https://unicef.sk/>).

Warto w tym miejscu wskazać programy wykorzystywane w Polsce, w tym międzynarodowe, takie jak: Fundusze Europejskie – Program FERS 2021–2027 (<https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/strony/o-funduszach/fundusze-2021-2027/fers/>). Przykładowym programem jest: *Deinstytucjonalizacja ukraińskiej i polskiej pieczy zastępczej – rozwijanie rozwiązań systemowych ukierunkowanych na indywidualne potrzeby dzieci i młodzieży*. Istotne są również tzw. Wojewódzkie Programy Wspierania Rodziny i Systemu Pieczy Zastępczej perspektywa 2021–2025, a obecnie do 2030 r., które mają na celu profesjonalne wsparcie rodzin w prawidłowym wypełnianiu funkcji rodzicielskich, zapewnienie sprawnie działającego systemu pieczy zastępczej i wymianę doświadczeń (<https://rodzina.wzp.pl>).

Podstawą prawną działań w Słowacji jest ustawa o ochronie socjalno-prawnej dzieci i kuratelii społecznej (Zákon č. 305/2005 Z.z.). Piecza zastępcza rozumiana jest jako stworzenie zastępczego środowiska rodzinnego (krótkoterminowego, średnioterminowego lub długoterminowego) dla dziecka, które z różnych przyczyn nie może być tymczasowo lub długoterminowo wychowywane przez rodziców lub innych członków rodziny.

W Republice Słowacji to: instytucja ochrony socjalno-prawnej dzieci i opieki społecznej, Centrum Międzynarodowej Ochrony Prawnej Dzieci i Młodzieży, gmina, jednostka terytorialna wyższej instancji, osoba prawna lub osoba fizyczna, której udzielono akredytacji. Podmioty wdrażające środki ochrony socjalno-prawnej dzieci i opieki są także zobowiązane zapewnić, aby prawa dziecka nie były zagrożone lub naruszane (Zákon č. 305/2005 Z.z. § 6).

Określając cel badań, autorka podążała za myślą Earla Babbiego, według którego badania społeczne mogą służyć wielu celom. Najczęściej najbardziej użyteczne cele to: eksploracja, opis i wyjaśnienie (Babbie, 2003, s. 110–113). Celem badań była eksploracja i opis systemu pieczy zastępczej w Republice Słowacji. Problem badawczy przyjął postać pytania: Jakie są instytucjonalne i prawne podstawy funkcjonowania systemu pieczy zastępczej w Republice Słowacji? W badaniach zastosowano metodę analizy dokumentów. W tej metodzie do dokumentów, które najczęściej poddawane są analizie przez przedstawicieli nauk społecznych, zalicza się książki, czasopisma, strony www,

prawa i konstytucje, części z których się składają rejestry urzędowe, regulaminy, rozporządzenia, ustawy (Babbie, 2003, s. 342). Dokonując analizy dokumentów, badacz stara się zrozumieć proces, okres, okoliczności, w jakich zostały one wytwarzane (Silverman, 2007, s. 155). Jakościowa analiza treści i zawartości, mając na uwadze kryterium udziału badacza w powstawaniu monografii, pozwoliła mi na analizę takich dokumentów, jak: monografie, publikacje zbiorowe, komentarze, artykuły naukowe, publikacje internetowe. Ponadto autorka dokonała analizy dokumentów urzędowych, wytworzonych przez instytucje krajowe i międzynarodowe, w tym głównie w Republice Słowacji.

Niniejszy artykuł może być przydatny do wykorzystania zarówno w realizacji pieczy zastępczej w Polsce, jak i prowadzeniu badań dla specjalistów (kuratorów, asystentów rodziny), rodziców zastępczych zajmujących się w teorii i praktyce pieczą zastępczą, badaczek i badaczy problematyki pieczy zastępczej. Warto zwracać uwagę na modele – rozwiązania opieki nad dzieckiem, skoncentrowane na odkrywaniu potencjału i możliwości rodziny i jej otoczenia (Walancik-Ryba, 2019, s. 245).

RAMY PRAWNE I FORMY PIECZY ZASTĘPCZEJ W REPUBLICIE SŁOWACJI

Podstawowym dokumentem regulującym opiekę nad dziećmi w Słowacji jest ustawa nr 305/2005 Z.z. z dnia 25 maja 2005 r. o ochronie socjalno-prawnej dzieci i kurateli społecznej i o zmianie niektórych ustaw (Zákon č. 305/2005 Z.z. z 25 mája 2005 o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov), określająca kompetencje organów opieki socjalnej oraz zasady kierowania dziećmi do pieczy zastępczej. Piecza zastępcza została również omówiona w ustawie o rodzinie i o zmianie niektórych ustaw (Zákon č. 36/2005 Z.z., z 25 januára 2005 Zákon o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov) oraz aktach wykonawczych – rozporządzeniach Ministerstwa Pracy Spraw Społecznych i Rodziny Republiki Słowacji.

W Republice Słowacji rodzice odgrywają decydującą rolę w wychowaniu dziecka. Mają oni prawo do wychowania swoich dzieci zgodnie z własnymi przekonaniami religijnymi i filozoficznymi (Zákon č. 36/2005 Z.z. § 30). Piecza zastępcza w Republice Słowacji została określona jako szereg specjalnie

ustalonych, powiązanych ze sobą i wzajemnie warunkujących się środków tymczasowych, które zastępują osobistą opiekę rodziców nad małoletnim dzieckiem, w przypadkach gdy rodzice nie zapewniają jej lub nie mogą jej zapewnić. Piecza zastępcza, na podstawie której powstaje stosunek prawny między małoletnim dzieckiem a inną osobą, może zostać ustanowiona wyłącznie na mocy orzeczenia sądu, a jej treść obejmuje prawa i obowiązki określone w ustawie lub orzeczeniu sądu.

W ramach pieczy zastępczej w Republice Słowacji wyróżnia się takie formy jak:

- a. powierzenie małoletniego dziecka osobistej opiece osoby fizycznej innej niż rodzic (zwane dalej *zastępczą opieką osobistą*);
- b. rodzina zastępcza;
- c. instytucjonalna piecza zastępcza.

Przy podejmowaniu decyzji o wyborze formy pieczy zastępczej sąd zawsze bierze pod uwagę interesy małoletniego dziecka (Zákon č. 36/2005 Z.z. § 44).

ORGANIZACJA PIECZY ZASTĘPCZEJ W REPUBLICIE SŁOWACJI

Działania z zakresu zabezpieczenia społecznego dziecka i opieki społecznej w Republice Słowacji wykonuje się: w naturalnym środowisku rodzinnym, w zastępczym środowisku rodzinnym, w środowisku otwartym, w środowisku stworzonym i zorganizowanym do wykonywania tych działań (Zákon č. 305/2005 Z.z. § 1 i 2).

W Republice Słowacji piecza zastępcza to stworzenie zastępczego środowiska rodzinnego (krótkoterminowego, średnioterminowego lub długoterminowego) dla dziecka, które z różnych przyczyn nie może być tymczasowo lub długoterminowo wychowywane przez rodziców lub innych członków rodziny. O przyznaniu pieczy zastępczej orzeka sąd, który określa zakres praw i obowiązków rodzica zastępczego wobec dziecka (Čo je to pestúnska starostlivosť?, <https://adopcia.sk/home/a-pre-dospelych/adopcia-ine-formy-nahradnej-rodicovskej-starostlivosti/co-pestunska-starostlivost-sa-stat-pestunom/>).

Instytucjonalna piecza zastępcza (centrum pre deti a rodiny) realizowana jest przez Ośrodki dla Dziecka i Rodziny. Placówki te powołane są w celu realizacji: środków zastępujących czasowo naturalne środowisko rodzinne dziecka lub zastępcze środowisko rodzinne na podstawie postanowienia sądu o umieszczeniu w placówce opiekuńczo-wychowawczej, o zastosowaniu środka doraźnego lub o zastosowaniu środka opiekuńczo-wychowawczego (Zákon č.305/2005 Z.z. § 4, 27, 32 i 45), (Zákon č. 36/2005 Z.z. § 45).

Jeżeli rodzice nie sprawują lub nie mogą sprawować osobistej opieki nad dzieckiem, organ ochrony socjalno-prawnej dziecka i opieki społecznej pośredniczy w sprawie ustanowienia dla dziecka pieczy zastępczej lub przysposobienia. W przypadku umieszczenia dziecka w placówce, organ ochrony socjalno-prawnej dziecka i opieki społecznej dokonuje oceny spełnienia warunków we współpracy z placówką, nie później niż w ciągu dwóch tygodni od dnia umieszczenia dziecka w placówce; w razie niespełnienia warunków ustala termin ich dalszej oceny w indywidualnym planie rozwoju osobowości dziecka oraz w planie pracy socjalnej z rodziną dziecka. Jeżeli dziecko korzysta z opieki w środowisku domowym (rodzina zastępcza zawodowa) ocenie podlega również rodzic zastępczy zawodowy (Zákon č. 305/2005 Z.z. § 33). Jeżeli rodzice nie sprawują lub nie mogą sprawować osobistej opieki nad małoletnim dzieckiem, a jest to konieczne ze względu na dobro małoletniego dziecka, sąd może postanowić o powierzeniu małoletniego dziecka pieczy zastępczej osobie fizycznej, która jest zainteresowana, aby zostać rodzicem zastępczym, po spełnieniu określonych warunków. Aby zostać rodziną zastępczą, należy wpisać się na listę osób ubiegających się o ustanowienie ich rodziną zastępczą. Na listę wpisuje się wyłącznie osobę fizyczną posiadającą stałe miejsce zamieszkania na terytorium Republiki Słowackiej, mającą pełną zdolność do czynności prawnych, odpowiednie warunki osobiste, w szczególności stan zdrowia, pozytywne cechy osobowości, właściwą moralność, wyróżniającą się pozytywnym stylem życia własnym i osób z nią zamieszkujących, które gwarantują, że osoba ta będzie sprawować pieczę zastępczą w interesie małoletniego dziecka (Zákon č. 305/2005 Z.z. § 35).

Pieczą zastępczą nie można powierzyć osobie, która nie sprawuje osobistej opieki nad swoim małoletnim dzieckiem z powodu pozbawienia jej władzy rodzicielskiej na mocy orzeczenia sądu. Małoletnie dziecko może

być również powierzone pieczy zastępczej sprawowanej przez małżonków. Powierzenie małoletniego dziecka jednemu z małżonków wymaga pisemnej zgody drugiego małżonka. Zgoda nie jest wymagana, jeżeli małżonkowie nie zamieszkują we wspólnym gospodarstwie domowym, jeżeli drugi małżonek nie ma pełnej zdolności do czynności prawnych lub jeżeli uzyskanie zgody wiąże się z trudną do przezwyciężenia przeszkodą (Zákon č. 36/2005 Z.z. § 48).

Osoba, której powierzono „zastępczą opiekę osobistą” nad małoletnim dzieckiem jest zobowiązana do sprawowania osobistej opieki nad małoletnim dzieckiem w takim samym zakresie, w jakim sprawują ją rodzice. Na osobie tej spoczywa obowiązek powiadomienia sądu o tymczasowym pobycie małoletniego dziecka za granicą na okres dłuższy niż trzy miesiące. Powiadomienie sądu powinno nastąpić co najmniej 30 dni przed tymczasowym przeniesieniem małoletniego dziecka. Do sądu należy przekazać informację o miejscu, celu i czasie trwania pobytu za granicą, oraz innych istotnych faktach związanych z tymczasowym pobyciem. Osoba sprawująca opiekę ma prawo do reprezentowania małoletniego dziecka i zarządzania jego majątkiem wyłącznie w sprawach zwykłego zarządu. Rodzic zastępczy ma prawo do reprezentowania małoletniego dziecka i zarządzania jego majątkiem jedynie w sprawach zwykłego zarządu. Jeżeli rodzic zastępczy uważa, że decyzja przedstawiciela ustawowego małoletniego dziecka w istotnych sprawach nie jest zgodna z interesem małoletniego dziecka, może zwrócić się do sądu o zbadanie zgodności tej decyzji z konkretną decyzją przedstawiciela ustawowego (Zákon č. 36/2005 Z.z. § 34).

Rodzice zastępczy są zobowiązani do zarządzania majątkiem małoletniego dziecka z należytą starannością. W trakcie zarządzania majątkiem uzyskane dochody mogą być przez rodziców wykorzystane w szczególności do zaspokojenia potrzeb małoletniego dziecka, a w odpowiednim zakresie również do zaspokojenia potrzeb rodziny. Obowiązek alimentacyjny rodziców względem dzieci pozostaje nienaruszony. Rodzice są obowiązani wydać dziecku zarządzany przez nich majątek nie później niż w terminie 30 dni od dnia osiągnięcia przez dziecko pełnoletności. Małoletnie dziecko ma prawo żądać od rodziców lub osób zarządzających jego majątkiem rozliczenia się z zarządu tym majątkiem. Prawo to wygasa, jeżeli nie zostanie dochodzone na drodze sądowej w ciągu trzech lat od zakończenia zarządu majątkiem. Prawa dziecka z tytułu odpowiedzialności za szkodę i bezpodstawnego wzbogacenia pozostają zachowane

(Zákon č. 36/2005 Z.z. § 32, 33 i 34). Małoletnie dziecko pozostające we wspólnym gospodarstwie domowym z rodzicem zastępczym jest zobowiązane do przyczyniania się do zaspokajania wspólnych potrzeb rodziny poprzez świadczenie pomocy osobistej, a jeżeli osiąga dochody z własnej pracy, poprzez dokładanie się do tych dochodów. W czasie sprawowania pieczy zastępczej rodzice małoletniego dziecka wykonują prawa i obowiązki rodzicielskie tylko w zakresie, w jakim nie należą one do rodzica zastępczego. Rodzice mają prawo do kontaktów z małoletnim dzieckiem umieszczonym w pieczy zastępczej. Jeżeli nie zgadzają się z rodzicem zastępczym w zakresie wykonywania tego prawa, sąd rozstrzyga na wniosek jednego z rodziców lub rodzica zastępczego o ustaleniu kontaktów i ich formie. Sąd, nie rzadziej niż raz na pół roku, dokonuje oceny – we współpracy z organem opieki socjalno-prawnej nad dziećmi lub z innymi osobami znającymi sytuację małoletniego dziecka – sposobu sprawowania pieczy zastępczej, w szczególności jakości opieki nad dzieckiem pozostającym w pieczy zastępczej (Zákon č. 36/2005 Z.z. § 50, 51 i 36). Sąd, orzekając o umieszczeniu małoletniego dziecka w pieczy zastępczej, ustala zakres obowiązku alimentacyjnego rodziców lub innych osób fizycznych zobowiązanych do alimentów na rzecz małoletniego dziecka i jednocześnie nakłada na nich obowiązek przekazywania alimentów na rzecz małoletniego dziecka umieszczonego w pieczy zastępczej do Urzędu Pracy, Spraw Socjalnych i Rodziny przez czas trwania pieczy zastępczej, nie dłużej jednak niż do osiągnięcia przez dziecko pełnoletności. Kiedy dziecko osiągnie pełnoletność, rodzice są zobowiązani do przekazywania alimentów na rzecz dziecka. Jeżeli zobowiązany nie wywiązuje się z obowiązku alimentacyjnego, Urząd Pracy, Spraw Socjalnych i Rodziny jest uprawniony do dokonywania czynności w sprawach dochodzenia roszczeń alimentacyjnych na rzecz małoletniego dziecka, w postępowaniu egzekucyjnym w swoim imieniu i na rzecz małoletniego dziecka (Zákon č. 36/2005 Z.z. § 62).

Pieczka zastępcza ulega zakończeniu z chwilą osiągnięcia przez dziecko pełnoletności, śmierci małoletniego dziecka, śmierci rodzica zastępczego, umieszczenia małoletniego dziecka w pieczy instytucjonalnej lub rozpoczęcia wykonywania kary pozbawienia wolności przez rodziców zastępczych, prawomocnego orzeczenia sądu o zakończeniu pieczy zastępczej, rozwodu małżonków, którym małoletnie dziecko zostało powierzone pod wspólną pieczę

zastępczą. Pieczę zastępczą może rozwiązać sąd tylko z ważnych powodów, w szczególności gdy rodzic zastępczy zaniedbuje opiekę nad małoletnim dzieckiem lub narusza swoje obowiązki. Jeżeli piecza zastępcza ustała z powodów wymienionych wyżej, a rodzice nadal nie sprawują lub nie są w stanie sprawować osobistej opieki nad małoletnim dzieckiem, sąd może – na wniosek jednego z małżonków, któremu powierzono wspólną pieczę zastępczą nad małoletnim dzieckiem – pozostawić małoletnie dziecko pod jego osobistą opieką, jeżeli przemawia za tym dobro małoletniego dziecka, w szczególności ze względu na więzi uczuciowe i stabilność środowiska wychowawczego. W razie śmierci jednego z małżonków, któremu powierzono pieczę zastępczą nad małoletnim dzieckiem, rodzicem zastępczym zostaje małżonek pozostały przy życiu. Pieczę zastępczą sąd może z ważnych powodów przedłużyć na okres do jednego roku po osiągnięciu przez dziecko pełnoletności, jeżeli rodzic zastępczy i małoletnie dziecko, któremu powierzono pieczę zastępczą, wyrażą na to zgodę (Zákon č. 36/2005 Z.z. § 51 i 52).

Zarówno w Republice Słowacji, jak i w Polsce można mówić o deinstytucjonalizacji pieczy zastępczej, czyli umieszczaniu dzieci z rodzin dysfunkcyjnych w pierwszej kolejności w pieczy o charakterze rodzinnym. Republika Słowacji ma mniej rozbudowany system pieczy zastępczej niż Polska, system prawny w tym kraju przewiduje bowiem trzy możliwe rozwiązania. W ramach pieczy zastępczej w Republice Słowacji wyróżnia się takie formy, jak: powierzenie małoletniego dziecka osobistej opiece osoby fizycznej innej niż rodzic (zwane dalej *zastępczą opieką osobistą*); rodzinę zastępczą; instytucjonalną pieczę zastępczą.

Natomiast system prawny w Polsce przewiduje więcej rozwiązań zarówno jeśli chodzi o formy rodzinne, jak i instytucjonalne pieczy zastępczej. Organizacja i sposób funkcjonowania pieczy zastępczej zostały uregulowane w ustawie z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. z 2025 r., poz. 49). Podstawowym rozróżnieniem sposobów sprawowania pieczy zastępczej w polskim systemie prawnym jest podział na formy: rodzinne i instytucjonalne. Rodzinna piecza zastępcza może być sprawowana w dwóch formach, tj. w formie rodziny zastępczej albo w formie rodzinnego domu dziecka (art. 34 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej; Dz.U. z 2025 r., poz. 49). Pierwsza z nich może być sprawowana w ramach rodziny zastępczej: spokrewnionej, niezawodowej,

zawodowej, w tym pełniącej funkcję pogotowia rodzinnego i zawodowej specjalistycznej. Natomiast instytucjonalna piecza zastępcza może być sprawowana w placówkach opiekuńczo-wychowawczych, regionalnych placówkach opiekuńczo-terapeutycznych oraz interwencyjnych ośrodkach preadopcyjnych. Jednocześnie placówki mogą się specjalizować w pełnieniu funkcji socjalizacyjnej, interwencyjnej, specjalistyczno-terapeutycznej lub rodzinnej. Możliwe jest powołanie placówki wielofunkcyjnej (art. 93 i art. 95 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej; Dz.U. z 2025 r., poz. 49).

Zgodnie z przepisami zawartymi w Kodeksie Rodzinnym i Opiekuńczym (art. 112³, art. 112⁴ Kodeks Rodzinny i Opiekuńczy z dnia 25 lutego 1964 r.; Dz.U. z 2026 r., poz. 236) umieszczenie dziecka w pieczy zastępczej powinno nastąpić po wyczerpaniu wszystkich form pomocy rodzicom dziecka, o których mowa w przepisach o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, chyba że dobro dziecka wymaga zapewnienia mu niezwłocznie pieczy zastępczej. Rodzinna piecza zastępcza jest wspierana przez rodziny pomocowe. Wsparcie przez taką rodzinę jest udzielane na wniosek rodziny zastępczej bądź rodzinnego domu dziecka.

Mając powyższe na względzie, w związku z różnorodnością form pieczy zastępczej w systemach prawnych w Polsce i w Republice Słowacji, niewątpliwie można poddać je wnikliwej analizie. Badania w tym zakresie mogą stanowić podstawę stworzenia odrębnej publikacji naukowej o tematyce porównawczej w przedstawionym zakresie.

PODSUMOWANIE

Podsumowując, należy podkreślić, że regulacje prawne dotyczące pieczy zastępczej w Republice Słowacji są szczegółowo uregulowane w ustawie o ochronie socjalnej i prawnej dzieci i o opiece społecznej oraz o zmianie niektórych ustaw (Zákon č. 305/2005 Z.z.) i w ustawie o rodzinie i o zmianie niektórych ustaw (Zákon č. 36/2005 Z.z.). Umieszczenie dziecka w pieczy zastępczej nie oznacza automatycznego pozbawienia rodziców władzy rodzicielskiej, o ile sąd tego wyraźnie nie postanowi. W praktyce sąd często ogranicza władzę rodzicielską rodziców biologicznych, przekazując określone obowiązki i prawa rodzinie zastępczej (np. prawo do podejmowania decyzji dotyczących

codziennej opieki, edukacji, leczenia dziecka). Rodzina zastępcza sprawuje bezpośrednią opiekę nad dzieckiem, zapewnia mu wychowanie, bezpieczeństwo i warunki rozwoju. W granicach wyznaczonych przez sąd rodzina zastępcza może podejmować decyzje w bieżących sprawach dziecka. Rodzice naturalni mają prawo do kontaktów z dzieckiem, chyba że sąd postanowi inaczej (np. ustanawiając zakaz kontaktu lub formy nadzorowane). Rodzice biologiczni zachowują obowiązek alimentacyjny wobec dziecka, nawet jeśli przebywa ono w pieczy zastępczej. Ustawa kładzie nacisk na współpracę rodziny zastępczej z rodzicami naturalnymi, o ile jest to możliwe i korzystne dla dobra dziecka.

Po transformacji systemowej w Polsce (4 czerwca 1989 r.), w Czechosłowacji (31 grudnia 1992 r.) odnotowano wzrost zachowań ryzykownych i problemowych wśród dzieci i młodzieży (Labáth, 2001).

System pieczy zastępczej w większości krajów Europy Środkowo-Wschodniej był systemem instytucjonalnym. Badania pokazują, że osoby, które były umieszczone w pieczy zastępczej instytucjonalnej, zazwyczaj osiągają niższe kwalifikacje edukacyjne w porównaniu z ogółem populacji (Little i in., 2005; Gypen i in., 2022; Sousa i in., 2023). Żywa dyskusja wokół pieczy zastępczej, zwłaszcza instytucjonalnej, w krajach Europy Środkowo – Wschodniej znacząco wpłynęła na postrzeganie pieczy zastępczej instytucjonalnej m.in. w Słowacji (Škoviera, 2007) i w Czechach, w Polsce i Wielkiej Brytanii (Novák, 2013; Szafranek, 2022).

Pieczka zastępcza stanowi kluczowy element systemów ochrony dzieci nie tylko w krajach Europy Środkowo-Wschodniej, lecz także zdecydowanie w szerszej perspektywie. Warto zwrócić uwagę w kontekście dzisiejszych potrzeb pieczy zastępczej na zachowania wśród dzieci i młodzieży (Bélik i in., 2022). Nawarstwiająca się i niekorzystnie zmieniająca się warunki życia dla wielu rodzin coraz częściej uwidaczniają potrzebę tworzenia różnego rodzaju form pomocy rodzinie i dzieciom, w tym również w zakresie systemu pieczy zastępczej w postaci instytucji, osób i działań mających na celu zapewnienie dzieciom czasowej opieki i wychowania (Matejek, 2015). Należy jednakże podkreślić, że system szkoleń i wsparcia finansowego dla rodzin zastępczych oraz sieć usług psychologicznych i edukacyjnych rozwija się za wolno, w tempie niewystarczającym dla aktualnych potrzeb zarówno dzieci, jak i rodzin zastępczych. Problematyka pieczy zastępczej jest w pewien sposób marginalizowana

(Walancik, 2025, s. 236). Dzieci z niepełnosprawnościami wymagają zindywidualizowanego podejścia, a w procesie przejścia do pieczy zastępczej rodzinnej nadal występuje ograniczona rekrutacja rodzin zastępczych.

W mojej ocenie artykuł ma wartość poznawczą, wyjaśnia podstawy prawne w zakresie pieczy zastępczej, ułatwia zrozumienie, jak w Republice Słowackiej chroni się dzieci pozbawione właściwej opieki ze strony rodziców biologicznych. Wskazuje dobre praktyki, możliwe do adaptacji, oraz problemy systemowe, w tym te dotyczące deinstytucjonalizacji pieczy zastępczej czy tworzenia rodzin zastępczych zawodowych. Może stanowić źródło wiedzy dla studentów prawa, pedagogiki, pracy socjalnej z zakresu zaprezentowanej problematyki. Ma wartość edukacyjną poprzez kształtowanie świadomości społecznej w zakresie potrzeby wspierania dzieci w trudnej sytuacji rodzinnej, a także promującą ideę rodzicielstwa zastępczego i wsparcia rodzin biologicznych. Może stanowić materiał do badań porównawczych systemu pieczy zastępczej w Polsce z systemami w innych krajach Europy.

W rozwiązaniach przyjętych zarówno w Polsce, jak i w innych krajach europejskich, w tym Republice Słowacji, piecza zastępcza ma na celu zapewnienie dziecku odpowiednich warunków rozwoju, w sytuacji gdy nie mogą one zostać zagwarantowane w rodzinie naturalnej, do czasu powrotu dziecka do rodziny lub przysposobienia (Walancik-Ryba, 2021, s. 32–33).

REFERENCES

- Badora, S., Basiaga, J. (2014). O trudnych doświadczeniach podopiecznych zawodowych rodzin zastępczych. *Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 13(4) s. 116–137.
- Babbie, R. (2003). *Badania społeczne w praktyce*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Bělík, V., Hoferková, S., Kraus, B., Antl, M., Herynková, M. (2022). *Patologie społeczne – wybrane zagrożenia dla pedagogów*. Červený Kostelec: Pavel Mervart.
- Gajewska, G. (2021). Troska o dziecko troską o jego opiekunów. Piecza zastępcza i adopcja w warunkach pandemii. Porównanie wyników sondaży 2021 i 2009. *Roczniki Pedagogiczne*, 13(49),4, s. 119–136, DOI: <http://doi.org/10.18290/rped21134.10>.
- Gypen, L. i in. (2022). *The key role of education for Flemish care leavers*. *Developmental Child Welfare*, DOI: <https://doi.org/10.1177/25161032221124330>.
- Daněk, A., Šotolová, E., Žolnová, J. (2023). Czech and Slovak systems of institutional care: different approaches, common, AD Alta. *Journal of Interdisciplinary Research*, 13(2), s.50–54, doi:10.33543/j.1203.5054.
- Labáth, V. (2001). *Riziková mládež: možnosti potencionálnych zmien*. Praha: Sociologické nakladatelství. Série učebnic pro obor sociální práce.
- Little, M., Kohm, A., Thompson, R. (2005). The impact of residential placement on child development: research and policy implications. *International Journal of Social Welfare*, 14(3), s. 200–209.
- Marošiová, L., i in. (2012). *Transformácia náhradnej starostlivosti o deti na Slovensku po roku 1989*. Bratislava: Návrat.
- Matejek, J. (2015). Rodzina zastępcza spokrewniona jako środowisko wychowawcze. *Roczniki Pedagogiczne*, 7(43), 4, s. 119–139, DOI: [http://dx.doi.org/10.18290/rped.2015.7\(43\).s.4-8](http://dx.doi.org/10.18290/rped.2015.7(43).s.4-8).
- Mikloško, J., Chovancová-Bezáková, E. (2022). *20 rokov transformácie systému náhradnej starostlivosti na Slovensku. Bratislava: Spoločnosť priateľov detí z detských domovov Úsmev dar a Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety*.
- Novák, O. (2013). *Náhradní péče o děti v Dánsku, v Anglii a Walesu, na Slovensku a v Polsku*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče.
- Ruszkowska, M., Lovašová, S. (2023). System pieczy zastępczej w Polsce i na Słowacji. analiza porównawcza. *Social Dissertations*, 17, s. 227–238.
- Silverman, D. (2007). *Interpretacja danych jakościowych*. Małgorzata Głowacka-Grajper, Joanna Ostrowska (tłum.). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Škoviera, A. (2007). *Dilemata náhradní výchovy: teorie a praxe výchovné péče o děti v rodině a v dětských domovech*. Praha: Portál.
- Sousa, M. i in. (2023). Cognitive flexibility and academic performance of children in care and children from a community sample: the contrasting mediator effect of task persistence. *Educational and Developmental Psychologist*, 40(2), s. 282–298, DOI: <https://doi.org/10.1080/20590776.2023.2210761>.

- Szafranek, M. i in. (2022). *Child protection system – just think differently?: critical analysis of selected models*. 1st edition. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego.
- Walancik, K. (2025). *Kontakty dziecka umieszczonego w rodzinie zastępczej z rodzicami naturalnymi*. Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.
- Walancik-Ryba, K. (2019). System pieczy zastępczej w Wielkiej Brytanii a polskie rodziny zastępcze. *Studia Edukacyjne*, 52, s. 245–257.
- Walancik-Ryba, K. (2019). Rodzina zastępcza. Uregulowanie prawne a praktyka sądowa, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Walancik-Ryba, K. (2021). *Family in Poland. Social and legal contexts*. Verlag: Logos.
- Zákon č. 36/2005 Z.z., Zákon o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
- Zákon č. 305/2005 Z.z., z 25 mája 2005 Zákon o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

AKTY PRAWNE

- Kodeks Rodzinny i Opiekuńczy z dnia 25 lutego 1964 r. (Dz.U. z 2026 r., poz. 236).
- Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, (Dz.U. z 2025 r., poz. 49).

NETOGRAFIA

- Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego (FERS), <https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/strony/o-funduszach/fundusze-2021-2027/fers/>
- <https://rodzina.wzp.pl>.
- <https://nks.gov.sk/dokumenty/>.
- <https://unicef.sk/>.